

A. Bak Péter

P. Bak János (1913–1981) festőművész emlékkiállítása

Igazi művészeti csemegével zárta a kiállítási szezon Budapest-Mátyásföldön a Corvin Művelődési Ház – Erzsébetligeti Színház Corvin Galériája. P. Bak János festőművész, grafikusművész, művésztanár, hegedűépítő, Janus Pannonius- és Balló Ede-díjas, a magyar nehézfajsúlyú festői dikció megteremtőjének, a magyar festészet élvonalához tartozó életművéből – születésének 105. évfordulója alkalmából – láthattak válogatást a szépművészet kedvelői. P. Bak János a művészettörténészek szerint a valaha élt 30 legjobb magyar festőművész egyike. Elsősorban a portréfestészetben, az életképek területén és az emberi test ábrázolásában alkotott maradandót.

Az első világháború kitörése előtti esztendőben, egy, a pannonhalmi ősi monostor alatt meghúzódó, kis nádfedelles, tornácos falusi házba fiúáldás érkezett. A Szent István-kori lovag nevét megörökítő község, Pázmándfalu nevezetessége – két templomán kívül –, hogy itt született és itt is nyugszik a nyelvújítás korának jeles papköltője, Pázmándi Horváth Endre.

Hosszú időnek kellett eltelnie addig, míg ez a gazdálkodó, szőlőművelő közösség ismét nevezetes fiút adhatott a magyar kultúrának. 105 éve, 1913. április 6-án indult a XX. század magyar festészetében jelentős szerepet játszó festőművész, Pázmándhegyi Bak János életútja.

Merthogy, a falunak „hegye” is van, ezt jelzi a szülőhely iránti ragaszkodást kifejező P. betű.

A kiállítás – csepp a tengerből – e jeles napra, és egy értékekben kimagaslóan gazdag életmű alkotójára emlékezik.

A bajai és szolnoki művésztelep életében kiemelkedő érdemeket szerző festő centenáriumáról is megfeledkeztek éppúgy, mint most, az egyébként arra hivatott országos és vidéki múzeumok, intézmények. Hogy mégsem merült feledésbe az évforduló, az fia, A. Bak Péter festőművész, művészeti író múlhatatlan érdeme. Saját patronálásával hozta létre ezt a tárlatot is, de ezek nem pótolhatnak egy átfogó, összképet nyújtó életmű kiállítást.

A kontárok és dilettánsok működése fenndőlt, táboruk gyors ütemben növekedik, és gyártmányaik elárasztják az egész országot. A

siserehad súlyos károkat okoz. Elképzelhető, hogy a nagytömegű selejtáru hosszú időn át való terjesztése milyen károsan befolyásolja a művészettel ismerkedő emberek ízlését.

Amikor végre olyan igazán igazi piktúrával kerülünk szembe, amilyen P. Bak Jánosé, kétszeresen is gyönyörködni tudunk benne. Elsősorban: önmagáért, másodsorban: az összehasonlítás révén. Nem is kell túlságosan törnünk a fejünket, hogy az impresszionizmust követő megszámlálhatatlan „izmus” és irányzat mit ir-

tott ki úgyszólván gyökerestől a festészetből. A válasz annyira kézenfekvő: az őszinteséget. A festésnek azt a spontán egyszerűségét, igazságát, magától értetődését, amely azután a festményről átsugárzik nézőjére, és ugyanilyen spontán visszhangot kelt benne. A képek mögül egy rendkívül rokonszenves, melegszívű egyéniség tűnik elő, aki a szépet keresi, a harmóniát kutatja, s ezt építi képi világában. S ezt a festészet par excellence eszközeivel teszi, nem azért, mert pusztán ösztöneire kellene támaszkodnia, hiszen párját ritkítja kivételes műveltsége, szaktudása, kulturáltsága, ha-

nem mert így érzi ezt igaznak és helyesnek. Ezt a képi nyelvet hosszú évek, évtizedek során alakította ki.

A. Bak Péter bevezető gondolatai után dr. Kelenyi István művészettörténész bemutatta a művész életútját és méltatta az emlékkiállítást.

P. Bak János gyermek- és ifjú éveinek, majd művészeti tanulmányainak, főiskolás szemesztereinek keretét megszabó korszakot hosszú ideig, csupa elmarasztaló jelzővel illették a történészek, amelyben – úgymond! – elzárták a népből való tehetségek tanulásának, érvényesülésének útját. A művészek sorsa nemkülönbön nyomorúságos volt, hirdették némely művészettörténészek. Ma már másként látjuk – a homály eltűnt a szemünkről –, hiszen a két világháború közötti években – a gazdasági világválság idejét leszámítva! – soha nem látott, eleven művészeti élet pezsgett. S nemcsak a fővárosban! P. Bak János példája bizonyítja, hogy e közegben a fölismeret tehetség talált kibontakozási lehetőséget. Erős akarattal, szorgalommal – megerősítve némi támasszal! – legyűrte az akadályokat, és elérte célját.

Természetesen az sem ártott, ha a sors összetevőiből néhány mellé szegődött.

A gyermekeveire a család szegénysége nehezedett. Nyáron szünidei pásztornak, urasági munkásnak szegődve, segített szerény fizetésével a négy gyermeket nevelő szüleinek.

P. Bak János: Önarckép

Tehetsége korán, 12 évesen kitűnt, tanítója felismerve azt, meggyőzte a szülőket: „Ne engedjék elkalodni”. Így került 1926-ban a győri Pandúr Józsefhez, aki akadémiaát végzett, kiállító művész és templomi festő is volt. Nevét azonban főként jeles tanítványai – Borsos Miklós, Illés Árpád, Endrédi György és P. Bak János – életrajzai örökítették meg.

A római tanulmányútjáról megtért mester fogadta inasnak kellő fizetség fejében a tehetséges parasztyereket, Bak Jánost.

Győrben figyelemmel kísérték a nem mindennapi tehetséget eláruló 13 éves fiú sorsát. Ezzel magyarázható a felé nyújtott segítő kéz. Szauter Ferenc polgármester városi ösztöndíjat biztosított a komolyabb művészeti tanulmányok folytatásához. Innét kezdve, csaknem zökkenőmentes az útja, mert kibontakozását megértő, az erkölcsös ember és művész alapján álló mesterek egyengették. A budapesti Iparművészeti Iskolában Helbing Ferenc grafikusművész, szabadiskolájában Szőnyi István festőművész. Sikeres felvételi után 1930-ban, mint rendkívüli tehetségnek, a Magyar Királyi Képzőművészeti Főiskolán Glatz Oszkár, majd Rudnay Gyula festőművészek voltak a tanárai, mesterei. Rudnay Gyula, a Corvin-lánc tulajdonosa, később tanársegédnek vette maga mellé.

Főiskolás nyarait művésztelepeken – Nagykanizsán, Nyíregyházán – töltötte.

P. Bak János 1937-ben kézbe vehette diplomáját, s rögtön elnyerte a Rotary Club kiállítási nagydíját.

Ezt követően a haza szolgálata szólította hadrendbe. Négyszer mozgósították, s részt vett a

P. Bak János: Manyi kalappal

Trianon vétkei időlegesen korrigáló bevonulásokban. Az eset azonban nem pihent közben sem. Tájakat, falusi témákat, portrékat állított ki.

1940-ben megkapta az ezer pengős Balló Ede festészeti ösztöndíjat. 1941-ben felkérésre, a rákospalotai evangélikus templom részére megfestette *Mennybemenetel* című, életnagyságú oltárképét, és megtervezte a templom szakrális berendezését. A háború alatt a Honvédelmi Minisztériumban tervező grafikusként működött: ruhákat, jelvényeket, kitüntetések, okleveleket tervezett egészen 1946-ig.

Ekkor jelentős fordulat következett életében. Ugyan rendszeresen részt vesz – többször nyer díjat is! – a különböző kollektív kiállításokon, mégis úgy dönt, hogy vidékre költözik, szeretett mesterével egyetemben. Rudnay Gyula szabadiskolát, művésztelepet szervez Baján.

Maga sokat van távol, ezért a vezetést legkedvesebb tanítványára, P. Bak Jánosra ruházza, aki a tisztséggel járó feladatok mellett alakrajzot és művészettörténetet tanít. Tanítványa volt többek között: Udvardi Erzsébet, Szurcsik János, Mözsi-Szabó István, Weintrager Adolf, Göldner Tibor, Novák Lajos, Osváth Mária.

P. Bak János műveit bajai éveiben a realista szemlélet, biztos képépítkezés, a formákat határozottan meghúzott körvonal és a színek sötét árnyalatai jellemezték. Ezt képviseli a kiállításon a *Délután a parkban* (1948 körül) olajképe. Minden műfajban, technikában otthonos. Külön is érdemes megemlíteni a lélek mélységét kutató portréit és remek női aktjait.

P. Bak János a portrék nagymestere! *Nevető önarckép* (1945), *Péter fiam* (1954), *Kertészlány* (1970 körül), és a feleségéről festett *Manyi* (1947), *Manyi kalappal* (1948) a kiállítás remekművei. 1950-ben részt vesz az I. Magyar Képzőművészeti Kiállításon. Baján alapított családot, s így már többedmagával költözött Szolnokra, 1953-ban. A nagyhírű, az alföldi iskola sajátos magyar szemléletét megalapozó művésztelep gondnokságát bízta rá a Művészeti Alap, majd a helyi művészcsoporthoz vezetését is vállalja.

A környezeti változás érzékenyen befolyásolja festészetét. Alapállása nem módosul, de színei megvilágosodnak, témavilága szélesebb körűre bővül. Dominálnak a szolnoki táj motívumai: mezei tájakat, csikósokat, halászokat, városrészeket, életképeket fest, és természetesen megörökíti a Zagyvát és a Tiszát is. Rokonszenvvel

P. Bak János: Gyerekek

ábrázolja az alföldi parasztok munkáját, élet-helyzeteit. Képei szerepelnek az országos kiállításokon, a közönség vásárlásaival jelzi rokonszenvét. Művei kerülnek közgyűjteményekbe. Jelentős megbízást teljesít, amikor Jászberény számára történelmi tárgyú pannót fest – *Lehel vezér Augsburg előtt* címmel.

Gyűjteményes kiállítása volt 1955-ben a budapesti Csók István Galériában, melyet Pogány Ö. Gábor művészettörténész, a Magyar Nemzeti Galéria alapító főigazgatója nyitott meg.

1956-ban a pécsi országos kiállításon Janus Pannonius-éremmel díjazzák.

1958 nyarán ismét költözik. Szolnokról visszatér Budapestre. Az öttagú család szűkösen fér el a padlástérben lévő műteremben. Lakást nem kap, inkább a műtermét átminősítik lakásnak.

Nagyobb lakás iránti kérvényeit rendre elutasítják. A körülmények ellenére munkakedve változatlan. Rendre kerülnek le fő művei a festőállványról. Remek, Cézanne mellett is helyálló csendéleteket fest (*Krizantémok* – 1959, *Virágcsendélet* – 1967, *Csendélet Mirci cicával* – 1977 körül), de fellazul fokozatosan képeinek szigorú keménysége.

A formák mintegy feloldódnak a levegő és a fény világító közegében. Ecsetjárása kevésbé részletező, a folthatások jutnak érvényre, de kifejező ereje nem veszít intenzitásából (*Műteremben* – 1969, *Majális* – 1970 körül, *Kirándulók* – 1970 körül, *Nagytakarítás* – 1969, *Pihenőben* – 1970 körül, *Szent Család* – 1976 körül). Budapesti műterme komoly szellemi értékteremtő műhely, ahol rendszeresen összejönnek írók, költők, festők, színészek, zenészek. P. Bak János kitűnő mesterhegedűket is készített, amikkel díjakat is nyert Cremonában. A világ hangversenytermeiben játszanak a hangszerein. Képeinek gyakori témája a hegedű (*Csendélet hegedűvel* – 1968, *Hegedűs csendélet* – 1978). 1962-ben nagysikerű gyűjteményes kiállítást rendezett műveiből a Csók Galéria, melyet Németh Lajos művészettörténész, akadémikus nyitott meg. Óriási volt a siker, a közönség minden képét megvette.

A Képcsarnok Vállalat kiállítótermei is rendszeresen bemutatták alkotásait.

1963-ban és 1965-ben sikeres kiállításokon vett részt Firenzében és Milánóban.

Az 1970-es évektől kezdve rendszeres vásárlója volt a japán Gekkoso Galéria. Jó szemmel válogatták ki legjobb műveit, és vitték ki a nagyvilágba.

Időnként ellátogatott, erőt és friss élményt keresve, szülőfalujába. Ott festett képei nemcsak a látványt örökítik meg, hanem érzékenyen ragadják meg a táj és földijeik lelkének rezdüléseit (*Parasztudvar* – 1977 körül, *Kocsmajelenet* – 1972 körül, *Táborozó cigányok* – 1977, *Mulatózók* – 1975 körül). Csak a teljesen megérdemelt elismerés (Munkácsy-díj, Érdemes Művész, Kiváló Művész stb.) marad el. A modernizmus áju-

P. Bak János: Táborozó cigányok

latában szenvedő műkritikusok és díjosztók érzéketlenek maradtak a rangos életmű értékei iránt. Hogy jelentős pálya zárult le 1981. november 23-án, arról meggyőzően tanúskodik – egyebek mellett! – ez a tárlat is, amely sokoldalú témaválasztását, festészetének rokonszenves vonásait és magas fokú mesterségbeli tudását szem-

P. Bak János: Ebéd

lélteti, meggyőzően. Nem az érzelgős, hanem a mély baritonra hangolt férfias líra csendül ki műveiből.

Keresztapám, Rudnay Gyula szavai jutnak eszembe: „A világ minden kultúr nemzetének féltett kincse az őt kifejező művészete. Mert egy nemzet annyit ér, amennyi kultúrájának mélysége, vagy magassága. Kultúrájának fokmérője mindig saját művészete volt és lesz.”

A műalkotás függ a profithajszától, a spekuláció, nyerészkedési vágytól. A művészet az igaz emberek, a jó szándékú elmék, az érzékeny lelkek nyelve, érintkezési eszköze, minden misztifikáló handabandázás merő illetlenségnek minősül a jelenlétében.

2018. augusztus 12.